

PETER

WOHLLEBEN

Les

NÁVOD K POUŽITÍ

KAZDA

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o., v roce 2017
Nové sady 988/2
602 00 Brno
www.knihykazda.cz
info@knihykazda.cz
Tel. 728 672 169

Original title: Gebrauchsanweisung für den Wald
by Peter Wohlleben
© 2017 by Piper Verlag GmbH, München/Berlin.

Přeložila: Magdalena Havlová
Redigovala: Lenka Soukupová a Jana Veselá
Odpovědná redaktorka: Lenka Soukupová
Sazba a zhotovení obálky: Pavel Mahovský
Fotografie na obálce: Depositphotos.com
Tisk a vazba: CPI Moravia Books s.r.o., Pohořelice
Počet stran: 216
ISBN 978-80-906819-2-7

1. vydání

Naše knihy dodávají na trh Euromedia – kniž-
ní distribuce, Pemic Books, Kosmas
a Pavel Dobrovský – BETA.

Knihy lze zakoupit se slevou přímo u nakladatele
na www.knihykazda.cz nebo v knihkupectvích.

Návod k použití – pro les?

Když se mne z nakladatelství Piper zeptali, zda bych nechtěl napsat návod k použití lesa, okamžitě jsem pro tu myšlenku zahořel. Miluji les, který z velké části utvářel můj život. Vlastně jsem chtěl studovat biologii, poněvadž jsem podobně jako většina těch, kdo dnes opouštějí školy, nevěděl, jak se svou láskou k přírodě naložit v praxi. Moje matka tehdy objevila v novinách malý, nenápadný inzerát zemské lesní správy: hledali kandidáty pro denní studium lesnictví. Přihlásil jsem se, byl jsem přijat a následně strávil čtyři roky na praxi a v posluchárnách.

To, s čím jsem se setkal, se mým snům nepodobalo ani v nejmenším. Práce s těžkými stroji, které ničily lesní půdu, byla pouhou špičkou ledovce. Používání jedovatých kontaktních prostředků proti škůdcům, kácení těch nejstarších stromů (starých buků, které tolik miluji) – to vše se mi zdálo čím dál podivnější. Během studia mě učili, že jde výhradně o uchování zdraví lesů. Možná nad tím krouťte hlavou, ale právě tohle dodnes věří tisíce studentů svým profesorům. Můj údiv nicméně přerostl v odpor a já nevěděl, jak mám s tímto postojem ještě několik dalších desetiletí pracovat.

V roce 1991 jsem však v obci Hümmel (region Eifel) našel takového majitele lesa, který rovněž hodlal jít ekologickou cestou. Společně jsme vybudovali lesní hospodářství, ve kterém se plánovaně propojily oblasti rezervací s dalšími šetrně využívanými lesními plochami.

A co bylo nejdůležitější: místní obyvatelstvo se mělo intenzivně zapojit. V tomto duchu jsem začal pořádat různé akce. Okrajově to byly tréninky přežití a stavba srubů, většinu nabídek tvořily výpravy do úžasného světa stromů. Pak jsem se zpravidla nevyhnul otázce, kde si lze všechny ty zajímavosti přečíst. Místo odpovědi jsem jenom krčil rameny, žádnou literaturu k danému tématu jsem totiž neznal. Poté, co mě moje žena opakovaně vybízela, abych pro návštěvníky přece jen alespoň něco málo napsal, jsem během dovolené v Laponsku dal dohromady jakéhosi „standardního průvodce“. Rukopis jsem zaslal několika nakladatelstvím a ženě řekl: „Jestli to do konce roku nikdo nevezme, pak prostě neumím psát.“

Jak vidíte, všechno dopadlo jinak a já mám velkou radost z tohoto rozšíření svých aktivit. Teď mohu nadchnout mnohem víc lidí pro les, který se podle mého názoru příliš málo využívá. Nemyslím, co se produkce dřeva týče, s tou se to naopak dalekosáhle přehání. Jedná se o všechna ta malá a velká dobrodružství, která tam mezi stromy čekají na svoje aktéry. Chce to jen jedno: vydat se do lesů pěšky.

Cestou necestou

Znáte tu situaci? Jsme s dětmi v lese a najednou je hlučno. Buď si hrají na honěnou, nebo našly nějaké malé divoké zvířátko a touží svůj objev nahlas oznámit světu, případně křičí jen tak, samým potěšením. U dospělých se okamžitě spustí určitý reflex a přijde napomenutí: „Pst, nekřičte tolik!“

Proč vlastně? Skutečně to srnám a jelenům tak vadí, když lidé dělají rámus? Lesní zvěř má v zásadě ráda ticho, ale ne protože by byla na hluk citlivá. Když v korunách stromů řádí vichr nebo se spustí prudký liják, neslyší žádné další zvuky. Neregistruje tudíž ani blížící se vlky či rysy, a to může být pro jeleny a srnčí smrtelně nebezpečné. Proto milují bezvětřné a suché počasí, kdy se každé šlápnutí na praskající větvičku nese pěkně do daleka.

Lidský rámus zvěř nijak zvlášť nerozčiluje, protože se nerozléhá po celém lese, spíše vždycky přichází z jednoho směru. Velcí savci současně vědí, že jejich nejzavilejší likvidátor není na výpravě za kořistí: hlavní hrozbou jsme totiž my lidé, coby lovci.

Rysi a vlci se sice pomalu navracejí do našich krajů, jejich predátorští kolegové v zeleném je však svým počtem tisícinásobně převyšují. Není divu, že se strach naší divé zvěře koncentruje hlavně na tvory dvounohé. Když si na stezce vesele prozpěvujeme nebo se nahlas bavíme, tak tím vlastně signalizujeme, že právě teď na lovu

nejíme. Tak to chápe dokonce i extrémně plachá divoká kočka. I na ni se pořádaly hony, protože byla v podezření, že trhá srny. Srny? Kočka divoká sice není příbuzná s kočkou domácí, avšak až na minimální velikostní rozdíly se jí podobá. Můžete si představit, že by ozdoba našich světnic pozhřela jezevčíka? Na to jsou její malé zoubky příliš krátké a tlama se nedokáže otevřít tak široce, aby zvíře jeho velikosti udržela. Zmíněná fáma se však mezi lovci po staletí udržovala, což znamenalo nelítostné pronásledování tygrované šelmičky. Její plachosti se tedy nemůžeme divit.

V lidech, kteří se halasně ubírají lesem, však ani ona – stejně jako ostatní druhy zvířat – žádnou hrozbu nespatřuje. Jednou jsem v lednu prováděl skupinu návštěvníků zasněženým starým bukovým lesem. Chtěli si prohlédnout Háj klidu, vzpomínkový les, kam se pohřbívají urny. Poté, co jsme se tam asi hodinu zdrželi a pak zamířili zpět na parkoviště, jsem zjistil, že jsem si kdesi pod stromem zapomněl batoh. Praktikant, který mne doprovázel, se nabídl, že se pro něj vrátí. Když se po patnácti minutách zas objevil, byl velmi rozrušený. Zahlédl divokou kočku, která pokojně přecházela přes cestu. Zvíře patrně v blízkosti vyčkávalo, až ten dobře naladěný a zaujatě komunikující hlouček starý les opustí. Něco podobného jsem o rok později zažil jednoho horkého červencového dne na témže parkovišti. Opřen o terénní vůz jsem se bavil se svým kolegou, když tu si to divoká kočka v padesátimetrové vzdálenosti od nás naprosto klidně šinula přes vjezd z jedné části lesa do druhé. Blízká vozovka jí patrně nevadila, což ukazuje, že se její plachost vztahuje spíše na ztichlé jedince, co číhají v nízkém porostu. Suma sumárum: hluk v lese nikomu nevádí, a rámusení dětí už vůbec ne. Vlastně – tady se musím opravit – neva-

dí tamním zvířatům, ale spíš některým dospělým jedincům druhu homo sapiens.

Jít křížem krážem, to má určitý nádech neomezené svobody, kterou si většinou spojujeme s cizími zeměmi. Mám rád liduprázdné krajiny na jihozápadě USA. Ne snad proto, že bych se stranil lidí – okouzly mne ty nekonečné dálky. Zatímco v Evropě pohled směřující do dále narazí leda tak na stožáry vysokého napětí, dálnice či sídliště, může se v Novém Mexiku, Arizoně či Utahu zrak téměř bez konce kochat lesy a horami.

To ale pouze a jenom zrak. Cesta mimo veřejné silnice je totiž ve většině případů zatarasená, a to téměř doslova. Při okružní cestě jihozápadem nás na stovkách kilometrů provázelo vpravo i vlevo od silnice drátěné pletivo, které jakýkoli pocit svobody zadusilo v zárodku. Často byly oploceny písek a skály – jako kdyby se zrovna tam dalo něco uloupit; půda v soukromém vlastnictví (a že jí je tam požehnaně) není veřejně přístupná, jak opakovaně hlásají viditelně umístěné tabulky.

Teprve po návratu do Německa mi došlo, jaké možnosti se každému návštěvníkovi lesa nabízejí tady. Volně k dispozici jsou nejen veškeré cesty, nýbrž hned celá plocha. Kdykoli se zatoužíte prodírat mlázím – prosím! Nikdo vám v tom nemůže bránit, pokud zrovna nebudete v některé z těch mála lokalit, které tvoří výjimku. V chráněných krajinných oblastech, národních parcích a menších lesích se zvláštním určením se většinou setkáme s příkazem pohybovat se výhradně po cestách, to znamená neopouštět označené trasy. Taková místa ale tvoří jen několik málo procent celkové lesní plochy a vzhledem k tomu, že se na jejich specifika vždycky důrazně upozorňuje, můžete za běžných okolností stěží pochybit.

Dalšími výjimkami jsou čerstvě vysázené kultury s mladými stromky, zvláště pokud jsou oplocené. I když to určitě velice svádí, abychom plot přelezli a zkrátili si tak cestu, raději to celé pěkně obejděte.

Areály, kde se právě kácí, by také měly zůstat tabu. Tam, kde řvou motorové pily a těžký lesní kombajn, je to životu nebezpečné. Místo, kam dopadne strom, dlouhý až čtyřicet metrů, se stěží dá úplně přesně odhadnout. Výhled na blížící se osoby navíc často zakrývá křoví. Proto se už stovky metrů před místem prořezávek umísťují cedulky s varováním, anebo červenobílá páska raději hned celou oblast uzavře. Převážná většina lesů však žádná taková omezení nemá, takže se jimi klidně můžete nechat pohltit. To však platí jenom pro pěší. Cyklisté a jezdci na koních se musejí držet cest a pro ostatní dopravní prostředky je les tak jako tak zcela uzavřen.

Jak se tedy správně chodí křížem krážem? Nejvhodnější jsou k tomu listnaté lesy. Půda tam zpravidla nebývá ničím porostlá a ani větve na kmenech nám nepřekáží. V jehličnatých lesích, hlavně tam, kde jsou stromy vysázeny velmi hustě, to vypadá jinak. Odumřelé spodní větve sousedících smrků, borovic a douglasek se navzájem proplétají jako natažené ruce a brání nám tak v pohybu. Na takových místech jsem někdy dokonce chodil pozadu, abych se jimi silou prodral. Větve tak alespoň nebičují obličej nebo, což by bylo ještě horší, nepíchají do očí. Listnatý les je v tomhle směru mnohem vlídnější. Jakmile se pod stromy objeví tráva, měli byste se jí vyhnout velkým obloukem. Ranní rosa nebo zachycené kapky deště vám v mžiku promáčí obuv a ani speciální membrány, všíte do bot, vlhkost v takovém prostředí natrvalo neodpudí.

Skutečnou výzvou je ostružiní. Samozřejmě nikoliv plody, většinou totiž narazíte na úpony, které se do sebe zaháknou a místy tak tvoří až metr vysoké zátaras. Pokud je chcete překonat, musíte chodit jako čáp. Sešlápněte první šlahoun k zemi a pevně na něm stůjte, aby byl dostatečně zatížený. Druhou, volnou nohou udělejte následující krok k dalšímu úponu. Vypadá to směšně, většinou ale naštěstí nebývá nablízku žádný pozorovatel. Když příliš spěcháte nebo se vám třeba nechce takhle podivně chodit, může se stát, že vás šlahoun vyloženě polapí. Je jako laso, které se stahuje, takže se z nedobrovolného objetí jen stěží vyprostíte a další krok pak nezřídka končí pádem do trní – jauvajs!

Nebezpečí pádu hrozí i při chůzi strmou strání. Ne, že byste se snad nedokázali udržet na nohou – zrada číhá pod listím či sněhem. Jsou to odumřelé větve, jejichž kůra už zetlela. Většinou kopírují sklon svahu, leží směrem shora dolů. Když na takovou větev stoupnete, noha se po ní smekne jako po skluzavce. Mně se to, jakkoli bych měl být dávno poučen, stalo už mnohokrát. V momentě, kdy zaregistruji, na co jsem vlastně šlápl, bývá už většinou pozdě. Zakolísám, zašermuji rukama a jak dlouhý tak široký letím k zemi. Pokud o nějakém strmém úseku zapochybujete, za vlhka byste se mu měli raději vyhnout. Dobrý způsob, jak se pohybovat po horských svazích, jsou stezky zvěře. Protože zvířata mívají stejné problémy jako lidé, chodívají pouze po prošlapaných, tedy rovných cestách. Ty jsou sice úzké, jejich šířka zpravidla nepřekračuje třicet centimetrů, pro bezpečnou chůzi to však stačí. Po dlouhých svazích se takové stezky táhnou paralelně v pravidelných odstupech, takže když se potřebujete dostat víc dolů nebo odbočit, tak prostě

sejděte o jednu či dvě stezky níž a s důvěrou následujte stopy zvěře.

Když už dorazíte do údolí, nezřídka potřebujete i přes potok. Boty dosud zůstaly suché a na tom by se nemělo nic měnit. Když chodíte necestou, zkoušíte zpravidla přeskochit z jednoho břehu na druhý. Zdá se to snadné, tyto malé vodní toky často nebývají širší než metr. Takový skok by měl vlastně zvládnout – a většinou také zvládne – každý. Nikdo nám ale nezaručí, že přistaneme na suchu. Právě potoky, jejichž břehy jsou ploché, je dokážou tak podmáčet, že vznikají malé bažiny. Skok tak nezřídka končí v blátě, které pak – vlhké a studené – nateče shora do bot. Takže, jak tomu předejít?

Nejprve byste si měli najít místo, kde jsou břehy strmější. Je tam větší šance, že pod povrchem bude mnoho kamení. Lepší vyhlídky, že boty zůstanou čisté a nohy suché, slibuje i blízkost stromů. A nakonec – snad úplně nejjednodušší je, když hloubka potoka nepřesahuje výšku vaší obuvi a navíc jsou vidět kameny – pak neváhejte a rovnou do vody! V průběhu času se tyto kameny proudem zcela očistily od bahna a zpravidla spočívají v zemi stejně pevně jako dlažba na pěší zóně. No dobrá, ne tak docela, někdy přece jen bývají trochu kluzké. Ale při mých pochůzkách v revíru se mi ještě nestalo, že bych se zabořil v korytě potoka. Spíš jsem vždycky zabředl do měkkého, bahnitého břehu. Jediné malé nebezpečí spočívá v tom, že neodhadneme hloubku, ale i pak jsme jenom mokří a ne špinaví.

Bláto a bahno jsou za špatného počasí vždycky problémem. Obuv je samozřejmě stavěna na tvrdé podmínky, kdo by ale chtěl čistit zbytečně zablácenou kůži? Nehleďte na to, že když máme smůlu a zapadneme příliš hluboko, tak se nám nějaká ta břečka do bot dostane. Proto